

EVANGYÉLIOMI

PROTESTÁNS LAP.

Megjelen minden héten egyszer pénteken egy iven. — Előfizetési ár egy évre 6 frt, félévre 3 frt negyedévre 1 frt 50 kr. — Hirdetések díja száz szóig 1 frt, kétszáz szóig 2 frt, a másodszori hirdetésnél 100 szóig 80 kr. 3-iknél 70 kr. bélyegdíj 30 kr; csakis egyház és tanodát érdeklő hirdetések fogadtatnak el. A lapot érdeklő mindennemű közlemények a szerkesztőhöz — Fűvészkert-utca, 1078. sz. a. intézendők.

Az új világnézetéről keresztyén szempontból.

(2. Folytatás.*)

(III) Szóljunk bővebben **fejlészet** elméletéről (evolucionismus), mely szerint minden szerves és történeti élet a földön egy egyszerű elsőkoru növény-sejtből eredt, „hasonló hasonlóból“ elv alapján. **Beyschlag** Willibald tanár okoskodását követem**) Ezen nézet még csak hozzávetésszerű kísérlet, több kitünő természettudós előtt is téves; de feltéve, hogy e nézet eddigi ürjei betöltetnének s közelfogadás sikere követné, mint lón a Kopernikus rendszerrel, a ker. hit azért alapjában meg nem rendülne. Azt mondaná a hívő akkor is, hogy ama csodateljes sejt, mely egyszer jött elő, és soha nem ismétlődött, mely magában hordá hajtásilag a növény, állat és ember jövő világ egyetemét, bizonyára a legnagyobb bizonyosság a teremtő Isten dicsőségére; s a kimért terv alapjani fokozatos fejlődése minden létezőnek az ő sejtből, elérve e fejlődés tetőpontját az emberben, — a legerősebb érv a végre, hogy nem vak esély, de isteni gondolat és akarat kormányozza a dolgok folyását, és hogy a végső fejlődési lépés, oktalan teremtményből okos emberre átmenet, csak az által eshetett meg, hogy Isten a célra legalkalmasabb állati alakba lehelte saját személyes szellemének leheletét, mivel a személyiség alkotó elemei: erkölcsi értelem, és Istenhez hasonlóság, melyek teszik az embert emberré, nem eredhetnek a természettől annak felette levén, de közvetlen magától Istentől. E hitnek ellenében mitsem vethet a darwini ponton álló tudomány, különben sem levén képes kimagyarázni mikép állt elő a szervtelenből a szerves, az érző, az öntudatos, a szabadakaratu lény.

A természettudomány csak a természet tüneményeivel, mint tényekkel, foglalkozik törvényekre vivén azokat vissza: de a bennünk s kívülünk mutatkozó **láthatlan világ tényei** kívül esnek eszme és eljárása körén, p. o. ki-

*) Lásd e Lap 29-ik számát.

**) Lásd „Ein antiker Spiegel für den neuen Glauben“ von Dr. Fr. Strauss. Vortrag . . . gehalten von Willibald Beyschlag.“ Berlin, 1873. angolra fordítá Lorimer Péter, hittanár.

számítja a szabadon esés törvényeit, de az ember erkölcsi bukását nem számíthatja ki, némely ember pillanat alatt sülyedvén oda alá, hová a másik évek alatt jut; így áll a dolog az erkölcsi emelkedésre is; — s ha mégis beleavatkozik e körbe, nem természettan, de természet bölcsészetbe lép át, s hypothesisek mezejére téved, hol már nem a természet észleleteit, de az elme egyetemes irányzatát követendi, s a nyomozók saját szellemirányukat érvényesítik, s erkölcsi és vallásos tudalmuk mérve szerint ismerendik el, hogy létezik valami a természet felett is, hogy a mi lelki életünk törvényei különbözök és magasabbak, mint a természeti törvények, bármily szoros összeköttetésben legyen is a test a lélekkel. Az érzékentuli világléte felől szívünk és tudatunkban hordjuk az elnyomhatlan tanut, hitünkben annak közegét. A „hit pedig (mint Alexandriai Kelemen jellemzé, Strom. I. 320) mitsem nélkülöz, az nem sántít, mint az érvek, az maga magának ismérve.“

A természet tanulmányozóban is lehet az ember, általános értelmi, erkölcsi és vallásos életoldalról tekintve, csekély és kicsi, és segítettve a kor hitetlen fuvalata által, könnyen ragadtathatik harcza Isten, Szellem és Hit ellen, s ha merészségében azon sarktételekre jut, hogy csak az a való, mit az érzékek felfednek: könnyen minden érzék felett létezőt ábrándnak fog kiáltani, s hajlandó lesz saját belvilágunkban létező másik eredeti ismeret forrást, egy magasb bölcsesség kútfejét, nevezetesen az ész, szívet, tudalmat, csak az anyag működéseinek tulajdonítani, s összezavarni az elme működését az idegekével, melyekhez földi létezésében kötve van a lélek élete szükségszerűleg; ez úton az anyagelvűségre jut, hogy t. i. maga az ész is anyagi valami. Ezzel azonban kifejtve nincs elménk egyetlen erkölcsi törvénye, sem az ember szabad akarata, sem lelkiismerete.

Hogy a természettudomány azon képviselőiben, kikben az ember nagy, nem vezet anyagelvűségre, s a vallásos és ker. hittel karöltve mehet, a történelem igazolja; elég legyen idézni Keplert és Kopernicust; Kepler önszerzette siriratában az elmét, melylyel mérte az eget, égi eredetűnek ismeri el („Mens coelestis erat“); Koper-

nikus a nagy csillagász önsugalta sirfelirata egészen keresztényi:

„Nem kérek Páléhoz hasonló kegyelmet,
Sem nem kívánom a Péternek adott bocsánatot,
Hanem melyet a keresztén adtál a gonosztevőnek,
Azt kérem én buzgóan.“

A nagy csillagászt tudománya a Krisztusba való hitében sem rendíté meg, sőt ő e hitben hunyt el.

A fejlődés elméletének némely újabbkori vitatói (evolutionisták) nem akarnak elismerni egy személyes teremtőt, személyes Istent, pedig ilyennek felvétele nélkül a végtitok, a mysterium, fenmarad. — A fejlődés elmélete szerint is kellett lenni oly időszaknak, mikor é r z é s még nem létezett a világ egyetem azon részében, melyhez mi tartozunk; s kellett lenni egy időpontnak, mikor az érezni képes első lény életre kelt. A pantheisták szerint az érzésképes részecskéknél létezni kellett azon tűz-párázatban, melyből a jelen világrend előállt, melynek heve képes volt fentartani minden létező anyagot gázalakban. Ez esetben valóban létező felette kényelmetlen lehet az azon tömérdek évszázadok alatt, míg a nap és csillag rendszerek kihűltek. — Nagy úr választja el az érző lényt a nem-é r z ő t ő l, Isten közbevetése nélkül az első érző lény előállása kimagyarázhatatlan.

Hogy van „ö n t u d a t“ ezt senki nem tagadhatja, az tény, mindnyájan kiejthetjük e titokszerű szót: é n, sajátos jelentmény van ahoz fűződve, ez különzi el az ént a nem-é n t ő l, a személyt a dologtól; öntudattal bírva érezzük, hogy több idő óta létezőnk, s körülöttünk rakással vannak tárgyak, melyek nem mi vagyunk. Kellett lenni időnek, mikor az öntudattal bíró lények nem léteztek, kellett, hogy az első öntudatos lény kezdjen létezni. Egy öntudatos teremtő közbehatása nélkül ez sem fejthető meg, öntudatos lénynek öntudatlantól előállása másképp felfoghatatlan, mert a természet olyat nem közölhet s adhat át, a mivel maga nem bír, ez sarkigazság. Már pedig az anyag eleitől fogva nem volt öntudatos, ez bizonyos.

Vannak nagy számmal magasb rendeltetésűket felfogó fők, kik tiszta képzetével bírnak a k ö t e l e s s é g n e k azon esetben is, ha önző haszon nem háromol reájok annak teljesítéséből: van bennünk valami, mely áldozatra hí, s azt mondatja velünk: „győzzön a jog és igazság, ha az ég romba dől is.“ Kellett lenni egy időpontnak, midőn a kötelességet érző első lény az erkölcsi törvénynek hódolva mondá: „Ez kötelesség!“ — Azon távolság, mely a kötelesség fogalmát a nem-kötelességtől, az erkölcsi természetet attól, melyből az hiányzik, elválasztá, több mint fokozatbeli, mert a mozgás törvényei s a kötelem fogalmi nem közösek; mikor tehát a kötelesség eszméje eredt, új rendű lénynek kellett lépni a természet egyetemébe.

Midőn az ö s z t ö n ö k r ő l beszélnek az új el-

mélet vitatók s azt áthagyott szokásokból eredtetik, mindig fenmarad a nagy kérdés: mikép szállnak át a szokások? vak erők vagy az értelem működésének eredményei-e azok?

„Tág tért engedvén — mondja Dawson montreali tanár — hogy az emberek és állatok közt van elég hasonlóság külérzésekben, bizonyos ösztönök és vágyakban, egybevetési tehetség, indulatok és szenvedélyekben; s elfogadva, bár nem bizonyos, hogy ezekben ember és állatok közt csak fokozati különbség van: maradnak több és fontosb különbségek az emberben levő oly birtoklatokra, képességekre, melyek épen nem léteznek az állatokban, s így azoktól nem vétethettek. Az elvont és általános igazságok felfogása, tehát az okoskodás a maga valódi értelmében; — továbbá végtelen növekedés az ismeretben, következtetésben s gyakorlati eredményekre jutásban; — a gondolatoknak beszédben kifejezése; az igaz és hamis fogalmára eljutás s ezáltal felelős és szabad működővé léte; végre a legfőbb lény az istenség fogalmára, vallásos kötelem érzetére emelkedés: a szellemiség e legmagasb rendű kinyomatai az oktanoknál nem találhatók.“

E szellemi képességek idézhetik elő a lelki élet belváltozásait a jóvá és jobba lételt a legelfogultabb bűnösökre nézve is az evangyéliomi megtérés és megszenteltetés kegyelme által. Az állat marad, a milyennek teremtve van, az ember végtelenül haladhat az erkölcsi javulás pályáján, maradjanak bár testi szervei változatlanok.

C o t t a a jelenkor leghiresb geologusa a fensőbb életű egyedeknél az ideg tömeg folytonos növekedéséből kihuzta ugyan a szép elvet, hogy a földön minden fejlődés oda irányul, hogy az anyagiasságból a szellemiség emelkedjék ki, s vágyaink is ezt sugalják; de bevallja, hogy a valódi cél a természettudós előtt biztosan tudva nincs. (Természettudományi közlöny. 1870. 17. füz.) E szerint hát az anyag, az ideg, az agyvelő fejlesztené a szellemiséget, holott megfordítva áll a dolog: a gondolkodás, tehát a szellem működése által nő az agyvelő tömege, és így nem a lélek függ az agytól, de az agy a lélektől, s ha a lélek megszűnik működni, az agyvelő sem szaporodhatik (Flammion Kamil „Isten a természetben.“) Így a zord Haeckel zord nézlete, hogy az agy rendkívüli fejlődése idézte elő az ember szellemi felsőbbiségét, épen megfordítható: a szellemi fejlődés idézi elő az agy fejlődését, s az anyag a szellem szolgája, nem megfordítva.

Van j ö v ő, e kérdéssel is szembe kell menni, s az emberi ész mély érdekléssel nyomozódik a körül. Mi hát végezete, rendeltetése a világ-mindenségnek? Mik jövő kilátásai az emberi egyénnek és fajnak? A természetbölcselek is hangoztatják: eljő az idő, mikor a föld lakatlanná válik, sőt megszűnik bolygó lenni, akkor minden, mely csak előállt fejlődésének folyamában, úgy az élő és okos lények, mint minden műveik, politikai szervezvényeik, tudományos

és művészeti tárgyaik, nem csak hogy nyomtalanul enyésznek el szükség szerint, de még emlékek sem marad fenyegetlen elmében sem, mert a földdel elvesz történelme is.“

Tehát „vagy a föld téveszté el itt célját, semmi biztos eredményt nem hozván létre hosszas létezése által; — vagy e cél nem áll valami állandó, tartósnak előhozatalában, csak oly valamiben, mit fejlődése minden perczenetében elért.“ Ez a reménytelenség evangyéliomának ígéje. A célok és rendeltetések nem a személyenküli végetlenség, de az értelem, személyiség és akarat tulajdonságai. „Nem vész el a végtelen mindenség — mondják — sem nem szűnik meg tökélye.“ „A mindenség egyetlen következő perczenetben sem tökélyesebb, mint vala az előző perczenetben, és megfordítva; abban nincs ily fogalom: korább, később, mert benne emelkedés és hanyatlás, levés és elveszés egymás mellett léteznek, kölcsönösen helyettesítik egymást végetelenségig.“ Ez volna hát vigasztalásunk: bármi elveszünk, a „hatalmas mindenség“ marad változatlanul az ő tökélyében. Öntudat nélküli lét, minő az anyagé, a poré semmi örömet, boldogságot nem gerjeszt ha örökké tart is, annyi értéke, mintha megsemmisülne.

Midőn D a n t o n halálos ítélete előtt kérdeztetvén lakásáról, felelte: „Lakom nem sokára megsemmisítetik, de én élni fogok a történelem pantheonában.“ Az új nézet szerint e remény is hiu és csalóka. Az emberi szív forró vágyait mivel elégíti ki az új nézet? Egy tiszteletteljes tekintet a világmindenségre, ez az egész; még pedig oly mindenségre, mely nem érez sem tiszteletet, sem tekintetet; mi dicső, mi jelentőségű tisztelete oly emberiségnek, melynek megsemmisülte bizonyos?! Ezzel helyettesítik a személyes istent, a mindenség erkölcsi kormányzóját, kinek tulajdonságai: igazság, kegyelem, s kinek gondviselése átöleli minden művét, a ki uralkodni fog mindörökké, s kit egyedül lehet, ésszabad tisztelni és imádni.

Az új nézet azt hirdeti, hogy egyenlő sors várja a legszenyebbet, és a legelvetemültebbet, a legérdektelenebb jöttvőt, s a legmagasabb kegyetlenkedőt, egy Nérót s egy szent Pált, — örök csend, és síri némaság, melyből feltámadás nincs. Csodálható-e ha az ily bölcsészettől azt következtetik: élvezzük az életet, a mint lehet legjobban, mert holnap öntudatlan álomba sulyedünk mindörökre. Ily nézet ellen tiltakozik az ember nemes természetű céljai, vágyai és rendeltetése alapján*) — és méltán!

Imé az igazi szomorú tan, a szerint lehet siralom völgye a földi lét; az evangyéliom szerint csak vándorok és jövevények vagyunk itt alatt, a materialisták szerint tűnő semmik; az evangyéliom szerint van nekünk más hazánk is, — a rideg elmélet szerint nincs.

Az evolutionisták minduntalan azt hangoztatják „az igazság mindenek előtt!“ helyes! de minthogy az igazság is fontos és nemességre nézve más-más fokozatu, mi azt hangoztatjuk: „a legjobb igazság mindenek előtt!“

Azon vádra, hogy kevés rokonszenvet mutatnak a hittudósok az új tan iránt, feleljük: az természetes! mert az evolutionisták főleg azzal foglalkoznak, hogy az ember és állat közti láncszemeket fedezzék fel; a hittudósok ellenben Isten és ember közti kapcsolatot; amazok törekvése alsóbb rendű, ezeké felsőbb rendű és dicsőbb. Azok végeredményileg megfosztanak

*) „The principles of pantheistic and atheistic philosophy“ By the Rev. C. A. Row. London. 1874.

bennünket mennyei atyánktól, a halhatatlanságtól, s az emberi természetet lealázzák, — csoda-e ha lelkesedni nem tudunk a visszatartó s az emberi és isteni felségsértő elvek iránt? *)

(Folyt. köv.)

Balogh Ferencz.

Észrevételek Kisantal Sámuel modern elvekből felállított hitvallására.

Igaza van a ker. bölcsész Heiszlernek midőn állítja, hogy korunkban a betegség kóranyaga rejlik, mely különböző színezetekben láttatja jeleit. Felszinen kapkodás, ujtásvágy, tüntetésfesz, alakváltoztatási roham szállotta meg a lelkeket; s ezekből a szédelgés egy neme állott elő, mely anyagiakban úgy mint szellemekben láttatta már káros következményeit, s biztos talaj helyett a keringő játék paripájára ülteti az embert s k e p z e l t h a l a d á s csalfa zászlóját adja kezébe.

Ily k ó r j e l e k tünnek elő a modern elvek szerint felállított kísérlet hitvalláson (prot. egyh. s isk. lap 27. sz. 853 lap), melyen a ker. vallással szemben az ujtásvágy s alakváltoztatási roham kórjelei tulnyomólag kidomborodnak.

A hitvallás bevezetését illetőleg: hogy mennyiben van hivatva az ész, és mily korlátok között a ker. vallás igazságai felett itélni, s az írásokat vizsgálni, s mennyiben függenek össze a modern elvek a nihilizmussal — hogy mások által meggyőzőleg mondottak ismétlésébe ne essem — önként mellőzöm. Elég bőven s érthetően ki van fejtve az ev. protest. Lap és m. prot. Figyelmező hasábjain: annál fogva itt tüzetesen a modern hitvallásra szoritkozom.

Ha e hitvallás alakváltoztatási lázban nem sinlenék s keresztyénies lenni akarna: nem fordítaná csucsára a pyramist, midőn azon világos és nemesen egyszerű hitvallás helyett — „hiszek egy Istenben mindenható atyában, mennynek és földnek teremtőjében“ eme szóhalmazba burkolt s hegyére állított pyramis alakban teszi hitvallását: hiszek egy erkölcsi világrendbe, s hiszem, hogy ez erkölcsi világrendet fentartani, s annak hovatovább nagyobb és szélesebb tért biztosítani csak a Jézus elvei s általa hirdetett világnézet alapján az egy igaz isten mint köz- atya boldogító hite üde és elevenítő felfogásában lehetséges stb.

Hiszen az okosság első támpontja mit a rationalismus sem nélkülözhet ez h o g y v a n I s t e n. E tételt követeli, elutasíthatlan igazságul felállítja az ész, édes hitének vallja a szív. Ész és szív egyesülten tekint az ama főoknak, mely hatalmas és jószágos az erkölcsi világrendet fentartani. E hitvallás alakzata hibás tehát annyiban, hogy az okozatot felcseréli a főokkal sőt ezt amannak alárendeli.

Vagy ha a keresztyénség biztos talajáról a naturalismus szóvirág mezejére átlépni kíván: azon értelemben tekinthető ker. hitvallásnak, a melyben Pál apostol mondja Rom. 1, 20. „A mi istenben láthatatlan, t. i. örökkévalósága, hatalma, istensége e világnak alkotmányából és a teremtett állatokból megértetvén megláttatnak.“ Ez azt teszi — Isten léte s mivolta érzékileg ugyan megfoghatatlan: de a világ alkotmányából, vagy ha úgy tetszik az erkölcsi világrendből megfogni megérteni lehet azt.

Nincs meg tehát e hitvallásban a positivitás kelleke; mely szükség, hogy minden vallásban meg legyen. Szóvirág, gondolatfűz az, melyet ma egy, holnap más alakban s értelemben al-

*) „Man or brute“ By the Rev. Dr. Roseby. Evang. Christendom. 1874. aug. 1.

kothat az elme. S így magok a tudósok számtalan utakon elágaznak.

De mit fog e szóhalmazba burkolt hitvallásból elsajátítani a szellemekben positivitást igénylő, s a gondolatok logikai fűzésében járatlan ker. nép? felelet — semmit, — és lesz hitetlen. A hitetlenség szül vallástalanságot, a vallástalanság tárt kaput nyit a társas élet minden veszélyeire.

Nincs tehát tisztább nemesen egyszerűbb, bölcsőbb és ki-elégítőbb alak kifejezése a ker. vallás első igazságának mint ez „hiszek egy Istenbe — teremtő gondviselő mindenható jóságos atyába.

Továbbá az alak kedvéért feláldozza e hitvallás a keresztyénység második tételes igazságát a Jézus Krisztus messiási küldetését.

Jézus ugyanis nemcsak elveiben, s általa hirdetett világnézet alapján feje a ker. anyaszentegyháznak, hanem pusztá ember által utólérhetlen magasztos fenségben, mint János a *λογος*-ban kifejezé: kezdetben vala amaz ige, és az ige vala az Istennél és az ige Isten vala. Mindenek az ige által teremtettek, és ő nála nélkül semmi nem teremtett, a mi teremtett volt. Ján 1: 1. 3.

Világnézleti elveket, üdvöseket, magasztosokat, megragadókát hirdethet és hirdet pusztá ember is. Meg vannak minden századnak saját nagy emberei: de Jézus személyében több van valami — ezek által hirdetett világnézleti bölcseségnél. A mit ő tett — hogy az erkölcsi igazságokat megdönthetetlen alapokon hirdette — mint senki más előtte és utána, hogy az életet az isteni bölcsesség hatályával mérte, hogy az emberiség hivatását legtisztább fogalmakban kimutatta, hogy embert istennel kibékitette, hogy a felettünk valókra s a halál után bekövetkezendőkre megnyugtató kilátást nyitott — ezek nem pusztá emberi világnézleti bölcsesség eredményei, hanem istenemberi, messiási küldetésének, közbenjárói hivatásának oly fénylő bizonyágai, melyek őt nyilván felavatják amaz istenemberré, kit Pál apost. jellemez. Kolos. 2: 9. 10. „Ő benne lakozik az Isten minden teljessége állatja szerént, ő benne lettetek teljessékké, ki feje minden birodalomnak és minden hatalmasságnak.“

Mert ha a jelen szűk köréből kitekinteni nem tudó pária, vagy Darwin gibbonjának utódja lenni nem akarok: nem mondhatom, hogy a melyek felettem vannak, azok reám nem tartoznak. Tartoznak igenis, mert gondolataim akaratlanul is felszárnyalnak azokra. és megoldást követelnek S a Jézus Krisztus által isteni bölcseséggel tanított s kinyilatkoztatott igazságokkan a felfoghatás felett állókban is teljes megnyugvással nyugszom meg inkább, mintsem a bezárolt ajtóknál kétségbeesés kínai közt zörgessek. és egy borzasztó halál kőszikláiba ütközsem.

E válságos helyzetből emeli ki isteni hatalommal Jézus az emberiséget az atyának jóságos akaratából, ki elküldötte őt, hogy általa megtartassanak a földnek minden határai. „Annál fogva ki tagadja a fiut az atya is nincsen annál, valaki vallást teszen a fióról az atya is vagyon annál. 1. Ján. 2, 22.“

Már valamint maga a hitvallás beteg, úgy beteg vagy hibás a neki tulajdonított alkatrész a szeretet.

És itt a ker. morál biztos talajáról nyíltan átcsap az ész morál szóvirágos de gyümölcstelen mezejére, amennyiben az ész vallja a szeretet forrásául,

Az ész ugyanis gyakran önmagát bálványolja, és így önzésből kevély. A kevélység vakká teszi az embert. Vakvezért senki nem választ: mert vak és akit vezet mindketten verembe

esnek. Az észnek tulbecslése az is, midőn a szeretet abból le származtatik.

Nem egyszer lesz az ész gyáva szolgája a nemtelen önzésnek innét kiszármazó számtalan bűnöknek. A kevély előtt a másokat nyomorgató méltatlankodásnak, a heverő előtt a lopásnak utját az ész szokta egyengetni, ezenkívül számtalan bűnököt a titokba rejtőzködés álnokságával fedez.

És midőn a ker. vallás a világ népei előtt kell hogy világojjon: midőn származtassa le az önmaga s természetében rejlő gyarlóságokat nem ismerő, az élet nehézségeivel küzdő együgyü világpolgár eszéből a szeretet kötelelességeit. Bizony le származtatni nem képes. Az önzés s érzékiség hatalmas orszlánjai levetik az észet a kormányzékéből, magokkal ragadják az embert és alkotnak önmagoknak világot, de nem a keresztyén erkölcsi rend világát, hanem a demagog socialismusét, melyből rend, függés, biztonság, önmegtagadás s átaljában az erény tisztelete elköltöznek.

Nem lehet hallgatással mellőznöm K. S. urnak a szentírásokban, különösen Jézus moraljában járatlanságát, midőn állítja, hogy Jézus a szeretetet nem parancsolta másként, hanem csak az atya szeretetét hozta fel indokul a szeretetre. Bocsánatot kérek de Jézus a szeretetet a legbehatóbb szavakkal és közvetlenül parancsolta midőn a törvény summáját a szeretetbe foglalva hatályosan parancsolja: „szeressed Istent teljes szivedből, teljes lelkedből, minden erődből; szeressed felebarátodat mint tenmagadat. E két parancsolattól függ az egész törvény és a próféták mondása.“ Mát. 22: 37 — 40. Sőt végrendeletül hagyta a szeretetet, mi egyszersmind szerető lelkének bizonyága „*u J p a r a n c s o l a t o t a d o k n e k t e k , h o g y e g y m á s t s z e r e s s é t e k , a m i n t é n s z e r e t t e l e k t i t e k e t , u g y s z e r e s s é t e k t i i s e g y m á s t . E r r ő l i s m e r i k m e g m i n d e n e k , h o g y é n t a n i t v á n y i m v a g y t o k , h a e g y m á s t s z e r e t e n d i t e k .*“

Mint hogy tehát az ész magára hagyatva — hogy az erényt s épen felebaráti szeretet munkáit gyakorolja — erős harcot kell hogy vivjon az önzéssel, mert a test a lélek ellen törekedik, a lélek a test ellen, és ezek egymással ellenkeznek, hogy azokat ne cselekedhessétek, amelyeket akartok. Gal. 5: 17, s e harczban nem egyszer elesik a lélek s az önzés gyáva szolgájává aljasul az ész: szeretet kutfejének az ész egyáltalán nem tekinthető. Hanem a szeretet örök forrásának istennek tiszteletteljes hite, s e hitből kiszármazó gyermeki engedelmesség ama parancsolat teljesítése iránt, „*s z e r e s s e d I s t e n t , s z e r e s s e d f e l e b a r á t o d a t m i n t t e n m a g a d a t , e k é t p a r a n c s o l a t t ó l f ü g g a z e g é s z t ö r v é n y é s a p r ó f é t á k m o n d á s a*“ — csakis e hit s Isten iránti engedelmesség lehet első forrása s hathatós indoka a felebaráti szeretetnek.

Végre minthogy e modern elvek szerint felállítani megkísérlett hitvallás a positiv ker. vallás kellékeit nélkülözi, s a ker. vallás örök hittételei helyett a korlátolt észvallás ingadozó, minden korszellem változásainak alávetett s végre nihilismusba átmehető tételeket kíván rakni, sőt ezeket amazok felibe látszik helyezni — keresztyén hitvallásnak el nem fogadható. A ker. anyaszentegyháznak „nem kell szégyenelni a Krisztus evangéliomát, mert Istennek hatalma minden hívőknek idvességére. Mert Istennek igazsága az által jelentetik meg hitből hitbe: az az igaz ember hitből él.“

(Vége köv.)

Kálmán Lajos,
p.-ladányi reform. lelkész.

S Z E M L E.

a) Belföld.

Általános észrevételek a „Bethlen Gábor“ tervezetere és egy módosítási ajánlat.

Midőn hazai prot. egyetemes egyházi életünk, vagy a belhivatalnokok anyagi állapotának emelésére irányzott hírlapi közlemények sorozatát látjuk, (vonatkozik az egyházi lapokban megjelent gyámegyleti alapszabályokra is), szükség hogy a különféle tervezeteket részrehajlatlanul s elfogulatlanul vizsgáljuk és ítéljük meg. Mert különösen hazánk jelen viszonyai egyáltalában nem engedik meg, hogy a szédelő és bukott bankok számát ismét egygyel szaporítsuk, és pedig olyannal, mely helyesen, állhatatos közakarattal keresztül vive hazai prot. éltünk anyagi felvirágzásának egy új, de eddig ismeretlen korszakot nyithatna, — de közönyösség, felületes intézkedés, vagy épen áldozatkészesség és állandó részvét hiánya miatt, működése, magasztos célja, már léte első éveiben fenakadna vagy elbuknék.

Kétségtelen, hogy azon sokoldalú cél, melyet a „Bethlen Gábor“ tervezete felölel és kitűz, ugy egészben mint részleteiben üdvös, nagy fontosságu, s egyházi életünk szomoru anyagi viszonyait teljesen újjáalakító, megjavító lenne. És miután kétségtelen az is, hogy a szellemi munkának, képzésnek, haladásnak az anyagi dolgokat mint eszközöket nélkülözni nem lehet: közvetve szellemi életünk tökélyesítésére is nagy befolyást gyakorolhatna. — Ezek szerint azt hiszem, a nagy eszmét mindnyájan örömmel karolhatjuk fel, és szívből üdvözölhetjük azokat akik azt felszínre hozták, s a Bethlen G. tervezetével a nyilvánosság terére léptek, ennél fogva az üdvös munkának első kezdeményezőiül vállalkoztak.

Hanem bár minő célt tűzünk ki magunk elé, szükség óvatosan megvizsgálni az arra segélő eszközöket, s önjavunkért leghelyesebb azokat kiválasztani, melyek legbiztosabban vezetnek el a célhoz. Már e téren megvallom, nem tudom a Bethlen G. tervezetét helyeselni, mert minden cél megvalósítására az emberi életbiztosítás eszközét használja fel, (a tűz — különösen pedig a jég biztosítás — még bizonytalanabb eredményü, vagy nagyot nyér vagy nagyot bukik), pedig az életbiztosítás:

1. Csak társulati nyerészkedésnek való.
2. Bizonytalan tartamu.
3. Egészen kockázatra van építve.
4. Sok költséggel jár.
5. Nélkülözi a keresztyén testvéri szeretet elveit.
6. Számítása nem mutat kellő végsikert.
7. Nehéz a kivitele.

Lássuk ezen állításaimat egyenként rövideden.

1) Hogy a B. G. egylet a bekövetkehető eshetőségek ellen biztosítva legyen az alapszabályok szerint 2000 frton felül viszonzbiztosításokat köt jóhitelü intézetekkel. Ebből az következik, hogy ha nyereség lesz, abból az oroszán részt bizonyosan a viszonzbiztosító társulat tenné zsebre, s nekünk aránylag kevés % jutna. *)

*) Miután a B. G. egylet terve szerint az első osztályu egyházak és lelkészek csak 2 ezer frt. összegig lennének kötelezve életbiztosítást tenni, így ebből nem visszbiztosítatnék semmi sem, a haszon nem menne más intézet zsebébe. Nagyon kevés lenne azon belhivatalnokok száma, kik egy kötvényen 2 ezer frton felyül tennének biztosítást, így kevés lenne a visszbiztosítandó összeg is, ha pedig valamely egyház nem 2, de 10 ezer frt-ig kötne életbiztosítását, ez esetben nem egy egyén vétetnék fel 10 ezer frt összegig,

2) Az életbiztosítás csak ugy lehet nyereséges, ha kevés % a halálozás, ha pedig ez kevés, ugy az életbiztosító egyházak és egyének nagyon hosszúideig fizethetik évi díjjaikat, (köztudomásu tapasztalat, hogy a lelkészek és tanítók halálozása legkisebb % -ot mutat, azt hiszem ez adat fel van használva a B. G. számításaiban is), sőt meglehet többet fizetnek be mint a megnyit az utódok kapnak. Ha ellenben a halálozás sűrű, ugy a nyereség vagy semmi vagy kevés, s a cél minden esetben távolódik.

3) Nincs, nem is lehet biztosan kiszámított alapja, 50, sőt 80 év, vagy is két nemzedék kihálása hozhatná meg a felvett számítás szerint a kívánt eredményt, azon sok évi határidő kezdő és végző pontjai között pedig, ugy egyének mint egyházak remélt gyámolítása csak kockázaton áll.

4) Sok költséggel jár. Mindjárt az első évről szerzési és engedményi jutaléokra 62 ezer, 500 frtot leszámít. Hát már e nélkül nem is lehetne alakulni ily jótékony üdvös célra? Azt hiszem, 12,500 frt minden beszerzésekre elég lenne s 50,000 ft. kamatozhatna az alaptökével. Továbbá 57 egyházmegyei ügynök is a céltól évenként legalább 25—30 ezer frt % -ot elvonna. A központi hivatalba ellenben kevés személyzetet vesz fel s kétségtelen, hogy a különböző ágakban annyi biztosítást, ezenkívül a takarékpénztári kezelést pontosan lehetne végezni. *)

5) A ker. testvéri szeretet és méltányosság teljesen ki van zárva ott, hol sokféle népeességü gyülekezetekben csak 3 osztályzat van felállítva, p. o. a 840 lelket számláló Inoka legyen kötelezve oly mérvü biztosításra, melynél nagyobb a 34 ezer lélekkel bíró Vásárhely sem tartozik kötni, és így Inoka közvetve épen annyi anyagi áldozattal járuljon a kitűzött — egyházi adó, közigazgatási töke, egyháztörténelmi emlékek, iskolák, könyvtárak, muzeumok fentartási alaptökéje — célok megvalósításához, mint ama nagy népeességü egyház. A hol több a lélek, több a szellemi és anyagi erő is, (ez nem áll általánosságban, hanem egyházainkról igen, mo-t pedig ezekről beszélünk), és onnan — különösen a krisztusi szeretet ama szavai szerint „egymás terhét hordozzátok“ — több áldozathozatalt is remélünk és várunk. **)

6) A B. G. tervezetének számítása az időtartam végpontján sem mutathatja fel biztosan azon eredményt, melyet a kezdő tőkével, kevesebb idő atatt, kockázat és nagy kezelési költség nélkül csálhatatlanul el lehetne érni. Mert p. o. ha az évenként fizetendő 187,000 frt díjt, az ág. hitv. egyházkerületek 40,000

hanem 5 vagy 10 egyén, hogy ezáltal a visszbiztosítás kikerültessek. (Egy szakértő).

*) Ha az egyházmegyei főügynökök a biztosítási felvételeket 1% mellett teljesítik, akkor kerülne az egyletnek az első évi szerzés 62 ezer frtba, ha pedig 1/2% mellett teljesítenék, akkor csak 31 ezer frtba jönne az. Ha pedig az egyházmegyei főügynökök egészen mellőztetnének, minden lelkész az e téreni munkát a saját egyházában elvégezné minden jutalék nélkül s egyenesen a központba küldené be az irományokat, akkor nem kerülne az egy krajczárba sem, s az egész 62 ezer frt megmaradna az egylet részére. (Egy szakértő.)

**) Mivel Hodmező-vásárhelyen nem egy lelkész és tanító, hanem több van, önként következik tehát, hogy az egyház tartoznék oly összeget biztosítani, melynek kamatja mindenik lelkész és tanítója fizetesét fedezze annak idején, az arány tehát itt meg van, és egyáltalán nem nélkülözi a keresztyéni testvéri szeretet elveit.

(Egy szakértő j)

frtját mint szinte évi díjt, s egyszer mindenkorra a 180,000 frt alaptőkét egyesítve kamatoztatnók 12%-kal, — vagyis 2%-ot kezelési költségre fordítva 10%-kal: 25 év múlva abból 16 milliót meghaladó tőke lenne, *) s már a 26-ik évben az óhajtott és kitűzött czélokra 1 millió 600,000 frt évi kamatot folyóvá lehetne tenni **)

Megjegyzendő hogy e számítás alapján már a hatodik évtől kezdve a lelkészek és tanítók tetemes és évenként oda emelkedő gyámsegélyt és nyugdíj nyernének, hogy 25 év múlva az 400—200—100 frt lenne, a behivatalnokok által fizetendő évi díjjak kevesebb mértéke szerint is. — Látjuk hogy a B. G. csak 10 év múlva kezdené meg a segélyezést. Igaz, hogy már a második évben történő halálesetre biztosítási összeget fizet, — de ne feledjük, hogy míg legfeljebb 20 egyház vagy behivatalnoki család nyér, — 80 tovább fizet, s fizetni kell neki többet, mint a mennyit nyerni fog, mert különben a társaság megbukik. Ezeknek s a kidőlték helyére álló ujaknak kell mindig képviselni a halálesetknél szenvedett veszteséget, s megtörténhetik, hogy éppen a legkisebb s legszegényebb egyházak közül sokan jutnak a sok évi fizetés nyommasztó osztályába, a hol pedig nagy szükség van a gyors segélyre. Mindezek mellett is

7) Nehéz a kivitele is, mert számításainak alapján legalább az 5 egyházkerületnek egyesülni kell, hogy az intézet létrejölessen és kitűzött sokoldalú célja felé haladhasson, — különben kevesebb erővel a cél távolodik vagy meg sem közelíthető. Fájdalmas tapasztalat szerint 2 millió 746 ezer magyar protestáns lelket, 2599 egyházat, 2630 lelkészt és mintegy 4000 tanárt s tanítót fel lehet ugyan egy célra hívni, de együtt érezni és munkálkodni, talán nem lehet látni és tudni soha!

És most a fentebb elmondottak átgondolásával, legyen szabad a Bethlen G. eszméjével és kitűzött céljának szem előtt tartásával **saját módosítási ajánlatomat** röviden körvonalozva elmondani. Szóljanak hozzá a hivatottak, építsünk, kitől hogy telik!***)

(Vége köv.)

S o l t é s z J á n o s.

A tiszántuli reformált egyházkerületi közgyűlés közérdekűbb tárgyai.

III.

(Folyt. és vége)

15) A K a n y ó a l a p i t v á n y ügye elintéztetett. Ugyanis Porcsalmi Mihály magyar-óvári főhercegi uradalmi nyugalmazott mérnök s gazdaképző intézeti volt tanár Magyar-Óvárott 1852. jul. 22-kén kelt végrendeletében 600 darab aranyat és 6000 pengő forintot hagyományozott a debreczeni főiskola számára. A 600 db. arany kamata, felváltva évenként a könyvtár, természettani és vegytani eszközök gyarapítására fordítatik a végrendelet értelmében, hanem a 6000 frtot oly fölté-

*) Egyszer mindenkorra megjegyzem, hogy számításaimban könnyebb átekintés végett az összegeknek csak nagyobb részét használok. S.

**) Feledi S. J. ur, hogy az alaptőke, valamint a leendő tartalék tőke is a tiszta nyeresémmel együtt a B. G. egyletnél is szintén kamatoztatnók. (Egy szakértő.)

***) Közelebb hoz lapunk egy e tárgyra vonatkozó nevezetes újabb módosítási ajánlatot Muhi Dánieltől. Szerk.

tellel hagyományozta, hogy annak kamatát egy rokona és volt gondviselőnője, Farkas Anna asszony haláláig élvezze s csak annak halála után lehet azt isko'ai czélokra felhasználni. Az illető nyugdíjazott nő a múlt évben elhalván, tehát most jött el az ideje a 6000 frt hagyaték évi kamata felett és a végrendelező akaratának megfelelőleg rendelkezni. — Elhatározottat:

a) az alapítványra fölvétel az összes tanárkar által történik;

b) az igazgató tanárok minden iskolai év kezdetén hirdetmény által hívják fel illető tanítványokat ezen alapítványi ösztöndíj elnyerése végett jelentkezésre, azon világos kitétellettel, hogy a jelentkezők rokonságukat hiteles okmányokkal igazolják. A jelentkezés azon napig történhetik, melyen a főiskolában a pályakérdések kihirdettetni szoktak;

c) ha az ösztöndíjért több, az alapítóhoz rokontanuló jelentkeznek, közölök: a K a n y ó nevet viselőnek adassék az egész; — ha Kanyó nevet viselő is több jelentkeznek az ki az alapítónak rokona, több egyenlő ízbeli rokonok közül a szegényebb sorsu s egyszersmind szorgalmasabb és jobb erkölcsi magaviseletű kapja azt osztatlanul; — ha e tekintetben sem mutatkoznak közöttök különbség, az ösztöndíj osztassék meg egyenlő mértékben;

d) ha fentebb meghatározott napig rokon tanuló a 6000 frt alapítványi ösztöndíj elnyerhetése végett nem jelentkeznek, 6 pályakérdés oly módon lesz kiűzendő, hogy az akadémiai tanárkar 3, a gymnasiumi 2, a tanítóképezdei 1 díjra tesz fel pályakérdést;

e) ha a pályakérdések közül egy vagy több megfejtetlenül maradna azon tanárkar, mely a kérdéseket kitűzte ossza ki az azokra rendelt jutalmakat szegény sorsu jó erkölcsű s szorgalmas tanulóknak születési rangra tekintés nélkül.

16) O r m ó s Z s i g m o n d Temes megye főispánja, a főiskolai természetrajzi szertár részére a zsadányi meteor kövekből egy kis példányt mintegy 1/2 sulnyit, továbbá Ung megyében fekvő Knyahinya község határában 1866. évben történt meteorhullásból 3 1/2 latot nyomó darabot ajándékozott. Köszönettel fogadtatott.

17) A debreczeni főiskolában a t a n á r o k n y u g - é s g y á m i n t é z e t e új szervezetet nyert. A tanárok nyugdíja a szolgálati 1—11 év betöltéseig állandóan 400 frt; 11 éven felül minden évben 20 frttal növekedik, a 30 iskolai év betöltéseig amikor a nyugdíj eléri a maximumot, mely is 800 frtot tesz. — Az özvegyeket és árvákat illető gyámdíj 1—11 év betöltéseig állandóan 300 frt, azonfelül minden évben 15 frttal neveltetik a betöltött 30 évig, a mikor a gyámdíj eléri a maximumot s ez tesz 600 frtot. — A már meglevő nyug- és gyámin-tézeti tőke következő forrásokból fog növeltetni: a kamatláb a meglevő tőkék után 8% emeltetett; a tanárok 20 frt helyett amennyit fizettek eddig évenként, jövőre 32 frt évi betétet fognak fizetni az intézet pénztárába; a jövő tanév kezdetétől minden tanuló évi tandíjja után 20% fizet ugyan ezen célra; az njonnan belépendő tanárok ezután az intézet tőkéjéhez 200 forinttal járulnak, mely összeg a belépéstől számítandó két év alatt, részletekben vagy egyszerre az intézet pénztárába befizetendő. — A részletes alapszabályok elkészítésére a tanárkar ezen elvek alapján utasított; különben az intézet már ily mérvben és módozatok mellett a jövő 1876 évtől kezdve megkezdí működését

18) A Diószegi féle füvészkönyv teljes átdolgozás mellett kiadatni meghatározottat; az átdolgozással Kovács János tanár bizatott meg.

19) Sz. Nagy Károly főiskolai ének és zene tanár azon indítványa, „hogy énekes könyvek melodiái 9 kulcs szerint tractusokra osztva, oly módon tétessenek fel, mint az 1846-ban megjelent „énekhangzatos könyvben“ található; továbbá az énekhangzatok együtt a könyv végén csoportosíttassanak; végre a rendezendő új kiadásból mindazon zsol-tárversek kihagyattassanak, melyek a mi viszonyainkra nem alkalmazhatók, vagy általában énekelteni nem szoktak“ véleményezést végett egy küldöttségnek adattak ki, melynek tagjaiul Könyves Tóth Mihály, Révész Imre, Némethy Lajos, Zagyva Imre lelkipásztorok, Balogh Ferencz, Tóth Sámuel hittanárok, Sz. Nagy Károly és Kerékgyártó Sándor énekvezérek kéretnek fel.

T. S.

b) Külföld.

Az összes presbyteri egyházak előkészítő londoni gyűlése.

(Eredeti külföldi tudósítás.)

Az „Evangy. Prot. Lap“ 21-ik számában, a szerkesztő tájékozással ismertette a nagy presbyteri szövetség életbeléptetése érdekében már eddig elkövetett módozatokat, a szövetség szervezését és az egyetemes gyűlés tárgyait: így tehát egészen feleslegessé válik azoknál itt bővebben időzni; hanem sokkal inkább egyenesen in medias res hatolva, szükségesnek tartom az előkészítő gyűlés menetét és határozatait a magyar prot. olvasóközönségnek mielőbb tudomására juttatni. Egy pár szót azonban még bevezetésül!

Őszintén bevallom, hogy bár a magyar ref. egyháznak egyik tagja is így a szabad presbyteri egyház kormánya, a nemesség és magasztos elveiért nemcsak lelkesülni tudó, de ha a szükség úgy kívánja annak fentartásáért mindenkor küzdeni is kész ember vagyok, s mégis midőn az egyetemes presbyteri szövetség érdekében tett lépések tudomásomra jutottak, azokat közönbösség és hidegséggel fogadtam. De hát csuda-e ez? Mindenki, ki csak legkevesebb jártassággal is bír a magyar prot. egyháztörténelemben, velem együtt idegenkedni fogna minden egyéb oly nemű lépéstől, amely bennünket a szeretett testvér lutherán egyházhoz közelebb nem, hanem inkább attól távolabb elvezetni akarna! Hiszen nem együtt éltünk-e le 3 századot a legbensőbb testvéri szeretet és egyetértésben? Nem együtt küzdöttük-e ki a reformáció dicső elveit az azt előltni törekvő absolutismus és jezsuitismus ellenében? Nem közösen szenvedtek-e papjaink és tanítóink a véres emlékü nápolyi gályákon? Nem közösen sirtunk és panaszkodtunk-e ha veszély fenyegette egyházunk hajóját s láttunk eszközökhöz, a melyek azt a megsemmisítéstől megmenthessék? A közelmúltban is midőn az önkénykedő uralom egyházait a utonómia naka, a nehéz és terhes múlt időkből egyetlen kincsünket és ereklyénket elvonni akarta: nem keltünk-e fel egyetemesen annak érdekében; készek levén egyházunk függetlenségét ha kell életünk árán is megmenteni? Ah! szép nagyon szép idők voltak ezek! Mindezek egyszerre vonultak el lelki szemeim előtt, s innen a hidegség, melylyel én a nagy presbyteri szövetség törekvéseire tekinték. Elöttem állott még egy igen szép és örvendetes tény. Olvassa el csak bár ki is az „Evangy. Prot. Lap“ eddig megjelent számain, látni fogja, hogy a testvér egyházból egy nagy szám együtt küzd velünk az egyházban és az azon kívül mindinkább elharapódzó modern hitet-

lenség és vallástalanság ellenében! Pedig a lapszerkesztő egy ref. hittanár, ki a Kálvini s így a presbyteri egyházak ügyeiért mindig lelkes és nemes szívet hordott és hord ma is!

Most azonban tökéletesen átlátom, hogy mennyire oknélküli volt az idegenkedés. Igen, mert az összes presbyterianusok szövetsége egyáltalában nem üzen hadat más nembeli prot. egyházaknak; nem törődik dogmatikus kérdésekkel sem. Feladata főleg egy és ez nagyszerű és nemes: a modern hitetlenség ellen küzdeni s azon presbyteri egyházakat egymáshoz közelebb hozni, kik nem szégyenlik Krisztust egyedüli Ildvezítőjöknek s Megváltójöknek nyilván bevallani!*)

Na de lássuk az előkészítő gyűlés menetét s aztán ítéljük annak czélszerűségét és életrealóságáról!

Az összes presbyteri egyházak előkészítő gyűlése London egyik templomában, (Regent Square Church) Julius hó 20-kán estve nyitott meg. Ötven presbyteri egyház nyert meghívást a londoni konferenciára. A meghívott egyházak egy nagy száma követek által képviselteté magát. Üdvözlő iratot küldött Ausztrália, a cseh ref. egyház és Magyarország**) legtekintélyesebb s legnépesebb ref. egyháza és kollegiuma: Debreczen!

A gyűlést a szokásos ének és ima előzte meg s ezután elnök Dr. Dykes, londoni jeles lelkész és nagynevű theológus, üdvözölte a különböző presbyteri egyházak követeit. Melegen emlékezett meg a presbyteri egyházak multjáról is, melyek közül egyesek, mint p. o. a waldens egyház már több századokat küzdött keresztül; azon egyház, melyet egykor a nagy puritán fejedelem Cromwell oltalmazott s Milton megénekelt. Más egyházak, mint p. o. a Spanyol és a canadai francia ref. egyházak, csak is néhány év szüleményei; de ugy a régiebb mint az újabb presbyteri egyházak mindegyike, dicsekedhetik-e teljes szabadsággal s a r. katholicismus önkénykedései ellenében teljes biztossággal? Bizonyára nem s ezen keresztyéni testvéri feladatunk, hogy ezen testvéregházakat óltalmunkba vegyük, védjük s ápolgassuk, mint gondos kertész a gyenge csemetét a fenyegető s halálhozó vesz ellenében! Mi mindnyájan a reformáció gyermekei vagyunk. Életünk egyedüli vezérfonala a Sz. Irat! Fejünk, Vezérlőnk a nagy Mester Jézus Krisztus! Ez okból nem czélunk azon protestáns egyházakkal a testvéri összeköttetést megszakasztani, kik e dicső elveket vallják! Isten mentsen! A kontinens derék lutheri egyházakkal; nagyra becsült methodista testvéreinkkel a kegyes Wesley János követőivel, mint eddig, ugy ezután is a legszívélyesebben s legbarátságosabb módon óhajtunk s akarunk élni. Az „Evangy. szövetséget,“ (Evangelical Alliance) amely már eddig is oly sok nemest és hasznost tett a keresztyén unió érdekében, sem czélunk meggyengíteni. Többen közölünk tagjai jelenleg e nemes szövetségnek s hihető hogy ezutánra

*) Hazánkban az ág. hitvallásuk is a presbyterian rendszer barátai. Szerk.

**) A magyar ref. egyház az idő rövidsége miatt nem képviselteté magát. A meghlvó levél csakis néhány nappal érkezett meg a gyűlés előtt. Mint értesülve vagyok, ugyan ez az eset a cseh ref. egyházzal is. M. F.

sem vonják meg attól becses figyelmöket s hittestvéri jóakarukat.

Végül néhány szóban lelkesülten rajzolja le, hogy mily sok jót tehet e szövetség, ha vezérsillaga az lesz, ki az összes keresztényen egyházak egyedüli megalapítója t. i. Jézus Krisztus!

Ugyanezen gyűlés alkalmával szóltak még a következő egyének: Dr. Morris amerikai (Cincinnati) hittanár és Charbonnier a waldens egyház moderátora,*) ki saját egyháza üdvözlétét nyújtá át a szövetségnek s figyelmöket kérte ki e martyr egyház irányában.

A gyűlés 2-dik napján, július 21-kén, a követek az angol presbyteriánusok kollegiumában, Guilford utczában (Queen Square house) jöttek össze. Az elnöki széket Dr. M'Cosh**) princetoni hittanár foglalta el.

A mai gyűlés következő pontokban tett megállapodást: „Az egyetemes presbyteri szövetség minden 3 évben gyűléskezik és pedig mindig különböző helyeken. A követek az illető egyházak által választatnak, kik, szükség hogy vagy lelkészek vagy pedig presbyterek legyenek. A presbyteri tanácsnak hatalmában áll meghatározni, hogy minő egyházak vehetnek részt a szövetségben; azonban az egyes egyházak hitrataival nincs semmi köze s azokra befolyással nem lehet. Feladata továbbá az egyes gyengébb s a római katholicismus által nyomott s szorongatott egyházak állapotán lehetőleg segíteni. Kötelessége a felett is örködni, hogy minden egyházban kellő számú és jóra való egyének lépjenek az egyházi pályára. Kötelessége az egyházak kebelében uralkodó rosztat s erkölcstelenséget alkalmas és célszerű munkák írása s azok elterjesztése által mindinkább kevesbiteni s e végett kellő számú körjárokát (colporteurs) fentartani; mindenekfelett pedig az egyes presbyteri egyházakban mindinkább elharrapódzó hitetlenség ellen teljes erővel küzdeni s azt elenyésztetni. Ugyancsak a presbyteri tanácsnak jogában áll meghatározni, hogy az egyetemes gyűlések hol tartassanak meg.“

A gyűlés, Dr. Stanley westminsteri dékán szívélyes meghívását, az u. n. jeruzsálemi csarnok (Jerusalem Chamber, a híres westminsteri zsinat e csarnokban tartatott meg), megtekintése végett, örömmel fogadta el.

(Vége köv.)

M. F.

*) Egyház elnök, egyház igazgató. Hivatali állása sok tekintetben megfelel a mi szuperintendenseinkének, azzal a különbséggel, hogy a moderátor nem élethosszig, hanem csak bizonyos időtartamra választatik. Különben a valódi presbyteri szervezet ily magasabb hivataloknál nem is engedi meg az élethosszig tartó hivatalviselést. Azonban mi magyar reformátusok, itt is kivételt képezünk, M. F.

**) Dr. Mac Cosh, igazgató és hittanár az amerikai presbyteriánusok legjelentékenyebb s legjelesebb kollegiumában Princetomban, egyike a jelenleg élő legkitünőbb angolnyelvű theologoknak. Született Skótzsiában s mint a belfásti (Irhón) kollégium igazgatója nyert Amerikába meghívást. Számos jelesebb bölcsészeti és theologiai művek szerzője, melyek a tudós német theologiai irodalom terén is nem csekély figyelmet keltettek fel. Dr. M'Cosh erős és lelkes védője a szabad presbyteri egyház nézeteinek. M. F.

c) Különfélék.

Nyiregyháza, jul. 13. 14. itt tartotta a hegyaljai ág. hitv. egyházmegye közgyűlését Bartholomeidesz János esperes és Röck Pál legidősb egyházi felügyelő elnökletök alatt, képviselve volt 9 egyház. A megnyitó istentisztelet alkalmával 22 frt 41 kr. adomány gyűlt a perselybe.

Miskolcz az elhunyt Mislei Károly helyére r. lelkészül Miskolczra jul. 25-kén Gyöngyösi Sámuel n.-kállói lelkész választatott el 645 szavazattal. A választás szerencsés.

Kicsinykedés. A „Prot. e. s. i. Lap“ 31. számában a Különfélékben „Uj szó“ czimecske alatt a rovatvezető a nagy elvi kérdések korában apróságokra terjeszkedik ki, czólja levén a gyűlöletet addig fokozni, hogy e lap szerkesztőjétől mindent elvitasson, még magyarságát is. Tönkre tenni, földig zúzni és alázni a szerkesztőt s harczképtelemmé rokkantani: ez a hadi terv ellene. A személyt ha szétzúzzák is, az elv érintetlen maradand. Középkori elv a személy megsemmisítésére törekedni, így tettek az akkori korszellem kolomposai is. — Az „intézők“ szó, ha valakinek nem tetszik, semmi kifogás az ellen; sok új szó csak próbálás. — Az ám nem illik, hogy a rovat vezető tovább fűzvé a dolgot hamis következtetésekre jut. Sok szónak a gyakorlatban több jelentőség is van. Az akadémia által kiadott Czuczor-Fogarassy-féle nagy szótár VII. füzet 317 lapján ott áll: elválaszt 3-ik értelme „valaminek, valamely hivatalnoknak szava zásu tján megtesz.“ E történet Ö-Szőnyben. Tessék a rovat vezető urnak jobban tájékozni magát nyelvünkben s ok nélkül senkit nem sértegetni.

Debreczen. A h. h. egyház által fentartott leánynevelő felső intézet hét osztályában négy napon át jul. 26—29 tartattak meg az évről közvizsgálatok a felügyelők, szülők jelenlétében. Dóczy Gedeon tanár kitünő igazgató, és tanár társai a közmegelégedés s méltó elismerés jeleiben részesítették. — Ez intézetet a vidéki és helybeli családok figyelmébe ujjlag ajánljuk. Az évi értesítvénynyel, mely lapunk mellett is szétküldetett, — az igazgató bárkinek szolgáland. A jövő tanév szept. 1-én nyílik meg. — Ez iskola a ref. egyház drága kincse már is, mely értékében csak növekedésre van hivatva.

Veszprém és Bács megyéből vett tudósításokból értesülünk, hogy „lassanként visszatérnek az evangy. zászlója alá azok is, kikről ezt hinni alig lehetett;“ továbbá „a kik teljes szívvvel s lélekkel hiszik, hogy Krisztus az élő Istennek fia égető szükségnek tartják a mély gyökeret vert hitetlenség elensúlyozását.“

Bairskótvasgyáros a skót ref. államegyháznak oly összeget adományozott, hogy minden lelkész fizetése legalább 3000 frtra emelhető legyen.

Coquerel Athanáz egyik legkitünőbb francia ref. lelkész f. é. jul. 24-kén Fismesben (Marne megye) hirtelen elhunyt. Elvei az evangyéliomi hittelt ellenkező tulliberalisok valának; de személye, jelleme, tudománya s egyéb érdemei köztiszteletre hangolnak bárkit.

Balogh Ferencz, felelős szerkesztő és kiadó.